

Universiteit Antwerpen

INFORMATIE- EN BIBLIOTHEEKWETENSCHAP

postacademische vorming

www.ua.ac.be/ibw

met de steun van

Colofon

Postacademische vorming (PAVO) georganiseerd door de Universiteit Antwerpen

Met de steun van de Provincie Antwerpen

mei 2009 (9de uitgave)

Samenstelling:

Opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap

Vormgeving:

Nik Römer, Departement Communicatie Universiteit Antwerpen

Fotografie:

Vincent Jauniaux

Uitgave:

Universiteit Antwerpen

Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen

Opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap

Stadscampus

Prinsstraat 13

BE-2000 Antwerpen

Inhoud

1. Het vakgebied informatie- en bibliotheekwetenschap	4
2. De postacademische vorming Informatie- en Bibliotheekwetenschap	6
3. Het programma	7
4. Beschrijving van de vakken	8
5. Voorstelling van de docenten	18
6. Collegerooster	20
7. Toelatingsvoorwaarden, inschrijven, examens en getuigschrift	22
8. Contact	24

1. Het vakgebied informatie- en bibliotheekwetenschap

Wij leven in een informatiemaatschappij. Van alle kanten komt er informatie op ons af. Vaak is dat boeiend en opwindend, maar af en toe hebben we ook het gevoel gebukt te gaan onder een overaanbod aan ongestructureerde informatie. Dan blijken we behoefte te hebben aan technieken om die informatiestromen in goede banen te leiden.

Anderzijds leven we ook in een kennismaatschappij. Voor ongeveer alles wat we doen, zowel beroepsmatig als in onze vrije tijd, is het essentieel om over betrouwbare informatie te beschikken. Dagelijks gaan we dan ook op zoek naar kennis en informatie. Nu eens doen we dat heel gericht, door gebruik te maken van gedrukte publicaties of van een zoekmachine op het web. Dan weer browsen of bladeren we op goed geluk af, en ook zo komen we vaak bij relevante informatie uit. Maar soms vinden we het antwoord op onze vraag niet met de middelen die we thuis ter beschikking hebben. In dat geval doen we een beroep op organisaties die gespecialiseerd zijn in informatievoorziening: bibliotheken, documentatiecentra en informatiediensten allerhande.

Bibliotheken

In onze informatiemaatschappij spelen bibliotheken een cruciale rol. Ze stellen kennis en informatie beschikbaar (informatievoorziening) en organiseren het aanbod zo dat de gebruiker er zijn weg in vindt (informatiebeheersing). Deze gerichtheid op de gebruiker is heel belangrijk: bibliotheken zijn in wezen dienstverlenende organisaties. Informatievoorziening en -beheer-

sing vormen al eeuwenlang de basisfuncties van bibliotheken. Maar anders dan vroeger neemt het informatie-aanbod vandaag overweldigende proporties aan, en het blijft maar toenemen. Bovendien creëren digitale ontwikkelingen voorheen ongekende mogelijkheden en zijn de 'klanten' van bibliotheken veeleisender dan vroeger. Informatie is trouwens ook een product, dat beheerst wordt door de wetten van de markt; die zijn soms in tegenspraak met de verwachtingen binnen de samenleving. Het is niet overdreven te stellen dat de informatiemaatschappij meer dan ooit met belangrijke uitdagingen te maken krijgt. Ze wordt gekenmerkt door verandering, en dat straalt ook af op de functies en de werking van bibliotheken.

Informatie- en bibliotheekwetenschap

Het toegenomen belang van kennis en informatie verklaart het bestaan van een vakgebied dat gericht is op de studie en optimalisering van informatieprocessen, en dat aansluit bij de eeuwenlange ervaring terzake in de bibliotheekwereld: de informatie- en bibliotheekwetenschap. De kern van deze discipline is de studie van het opslaan, structureren en opzoekbaar maken van documentaire informatie, d.w.z. informatie die in (papieren of digitale) documenten opgeslagen is. De informatie- en bibliotheekwetenschap vormt met andere woorden de wetenschappelijke benadering van de processen van informatievoorziening en informatiebeheersing, die in de praktijk van het bibliotheekwezen zo'n centrale plaats innemen. Ze betreft daarbij nadrukkelijk ook de gebruiker, door vormen van omgang met informatie en zoekstrategieën te bestuderen.

Uiteenlopende competenties

Een deskundige omgang met informatieprocessen vereist vandaag een hele reeks uiteenlopende competenties. Van 'informatieprofessionals' wordt een wetenschappelijk onderbouwd inzicht in het beheer van informatie verwacht, naast een besef van het belang van kennis en informatie in de moderne samenleving. Bibliothecarissen moeten een gevorderde kennis hebben van hedendaagse ICT-toepassingen. Bovendien kunnen ze het niet stellen zonder diverse managementvaardigheden. De rijke verscheidenheid aan bibliotheken en andere informatie-intensieve organisaties vereist daarnaast nog bijkomende, meer gespecialiseerde kennis van juridische, technologische of beheersmatige aard. De opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap besteedt aan al deze aspecten de nodige aandacht.

2. De postacademische vorming

Informatie- en Bibliotheekwetenschap

De opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap wordt aangeboden als een postacademische vorming (PAVO) van één academiejaar. Het programma van 42 studiepunten ECTS leidt tot een PAVO-getuigingschrift van de Universiteit Antwerpen, waarop de verschillende vakken en hun gewicht in studiepunten vermeld staan.

Elk vak heeft een gewicht van 6 studiepunten. Dit geeft aan dat er voor elk opleidingsonderdeel in de diepte wordt gegaan, en dat de contactmomenten (de eigenlijke hoorcolleges) gepaard gaan met veeleisende opdrachten: aanvullende lectuur, praktijkoefeningen, het schrijven van papers, de samenstelling van portfolio's...

De opleiding kan elk jaar worden aangevat. De contactmomenten worden geconcentreerd op twee vaste wekdagen. Naast het voltijdse programma bestaat er ook een halftijds modeltraject waarin de opleiding over twee academiejaren gespreid wordt, met colleges op één vaste wekdag. Zo is het volgen van de opleiding ook haalbaar voor werkende studenten en voor studenten van ver buiten de Antwerpse regio.

Het programma Informatie- en Bibliotheekwetenschap is opgebouwd rond drie centrale clusters: (1) structureren en terugvinden van informatie, (2) informatie- en communicatietechnologie, en (3) management in de documentaire informatie. Deze centrale clusters gaan gepaard met een overzicht van de vele facetten van documentaire informatie en met een grondige introductie tot het bibliotheekwezen. Een pakket keuzevakken maakt het mogelijk zich verder te verdiepen in diverse deelgebieden: een sociologische en juridische benadering van informatie, digitalisering, erfgoedbeheer, wetenschapsevaluatie of de hedendaagse uitgeverij en boekhandel.

Dankzij het veelzijdige aanbod aan vakken, gedoceerd door deskundigen die een ruime praktijkervaring kunnen voorleggen, worden de studenten opgeleid tot informatieprofessionals. Afgestudeerden zijn gewapend om innoverend te werk te gaan in bibliotheken en andere organisaties die gericht zijn op informatievoorziening, zoals documentatiecentra en informatiediensten in de profit- en nonprofitsector.

3. Het programma

Het programma bestaat uit 7 vakken van telkens 6 studiepunten. Ze zijn gegroepeerd in vijf inhoudelijke clusters: één inleidende, die de studenten vertrouwd maakt met het algemene kader, drie verdiepende en één verbredende, waaruit de studenten één keuzevak kiezen. Elk opleidingsonderdeel heeft een gewicht van 6 studiepunten en omvat in principe 26 contacturen.

INLEIDING

Overzicht bibliotheekwezen en documentaire informatie

docent: P. Delsaerd

STRUCTUREREN EN TERUGVINDEN VAN INFORMATIE

Structurering van informatie

docent: E. de Smet

Information retrieval

docent: L. Egghe

ICT IN DE DOCUMENTAIRE INFORMATIE

Computer- en netwerktechnologie in de documentaire informatie

*docent: E. de Smet met medewerking van R. Guns
(dit opleidingsonderdeel omvat een practicum)*

Bibliotheekbeheerssystemen

docent: R.Philips

MANAGEMENT

Managementtechnieken in de documentaire informatie

docent: P. Vanouplines

KEUZEVAKKEN

Eén opleidingsonderdeel, te kiezen uit de volgende lijst:

Digitalisering: productie, opslag en duurzaamheid

docent: T. Noordermeer

Erfgoedbeheer in bibliotheken

docent: P. Delsaerd

Maatschappelijke en juridische aspecten van informatie

docenten: E. de Smet, M. Elst

Uitgeverij en boekhandel: actuele vraagstukken

docent: P. Delsaerd (i.s.m. Boek.be; talrijke gastsprekers)

Wetenschappelijke communicatie en wetenschapsevaluatie

docenten: L. Egghe, R. Rousseau

4. Beschrijving van de vakken

OVERZICHT BIBLIOTHEEKWEZEN EN DOCUMENTAIRE INFORMATIE

Dit opleidingsonderdeel biedt een grondige en breed opgezette kennismaking met de wereld van informatie en documentatie en met de instituten die in onze maatschappij instaan voor informatievoorziening en -beheersing. De rode draad daarbij wordt gevormd door de vraagstellingen en methoden van de informatie- en bibliotheekwetenschap.

Achtereenvolgens komen aan bod:

- een introductie tot de informatiewetenschap: oorsprong en evolutie, begrippenapparaat, actuele onderzoeksthema's, belangrijke auteurs...
- de tradities van informatiebeheersing en -verzorging binnen de documentaire informatie: geschiedenis van bibliotheken, bibliografie
- de actoren in het veld van de documentaire informatie en hoe ze zich tot elkaar verhouden: bibliotheken, documentatiecentra, archieven...
- de verschillende bibliotheektypes, hun taken en de uitdagingen waarmee ze vandaag worden geconfronteerd
- de interne organisatie van bibliotheken
- de documentaire informatiemarkt
- nationale en internationale organisaties die actief zijn in het veld van bibliotheek, informatie en documentatie
- de bronnen van de informatie- en bibliotheekwetenschap: wetenschappelijke verenigingen, congressen, wetenschappelijke tijdschriften...

STRUCTURERING VAN INFORMATIE

Dit opleidingsonderdeel handelt over de structurering, organisatie en ontsluiting van kennis en informatie. Het geeft een breed overzicht van de verschillende structuren, systemen en methodieken waarmee men informatie-objecten (documenten in ruime zin) zodanig in een systeem kan representeren dat ze manipuleerbaar en vindbaar worden. Zowel formele als inhoudelijke kenmerken kunnen ontsloten worden.

Na een algemene inleiding met probleemstelling komen de volgende onderwerpen aan bod:

- het conceptuele model van 'Functional Requirements for Bibliographic Records'
- formele structurering: ISBD en aanverwanten
- de indexering van formele kenmerken: authority-controle (Functional Requirements for Authority Records, Guidelines for Authority Records), AACR, RAK, RT...
- de indexering van inhoudelijke kenmerken: gecontroleerde, vrije en natuurlijke informatietalen, precoördinatieve en postcoördinatieve systemen
- classificaties en woordsystemen (trefwoordsystemen, thesauri...), taxonomie, ontologie, folksonomy...

- metadata (o.a. Dublin Core)
- machineleesbare structurering en indexering (MARC, XML, RDF...)

Structurering van informatie heeft als finaliteit het vindbaar maken van relevante informatie. Deze natuurlijke band met de *information retrieval* vormt een rode draad door de cursus heen.

INFORMATION RETRIEVAL

De cursus geeft een overzicht van documentaire systeemtypes (opac's, online systemen bereikbaar via *hosts* of platformen, zoeksystemen op het internet, systemen gebaseerd op cd-rom en dvd-rom, teletekst en digitale televisie). Verder worden record- en filestructuren behandeld (file-structuren: lineaire lijsten, geordende sequentiële files, geïndexeerde files, geïnverteerde files).

De formele modellen van information retrieval worden kort, filosofisch beschreven aan de hand van een tekst van Blair (details van information retrieval komen verder in de cursus aan bod).

Verder worden zoekstrategieën behandeld:

- gebaseerd op de geïnverteerde file-structuur: zoeken met Booleaanse operatoren (en Booleaanse verzamelingenleer) en met proximity operatoren (woordafstand)
- gebaseerd op de recordstructuur: gebruik van prefixen en suffixen
- gecontroleerd zoeken via thesauri
- methodologische aspecten: zoekmethoden (bouwsteenmethode, *citation pearl growing*, meest specifieke term eerst, opeenvolgende beperkingen), tips over taal- en systeem-varianten, *Relevance Feedback*, *Latent Semantic Indexing (LSI)*, *Natural Language Processing (NLP)*, cluster IR

Outputresultaten: vooral de rangorde-output via het Google ranking principe (Brin en Page – PageRank), gebaseerd op het Pinski-Narin principe voor tijdschriften, alerteringen, gebruik van information retrieval voor statistische doeleinden, besluiten dit eerste (meer praktische) gedeelte.

Dan komen elementen van evaluatie van een documentair systeem aan bod: recall, precisie, fallout, miss en hun relaties. Precisie-recall curven voor een gerangschikte output van zoekresultaten. Invloed van indexerings- en retrievaltechnieken op recall en precisie.

Elementen van Shannon-Weaver informatietheorie: het begrip 'informatie' en entropie worden behandeld en dan volgen toepassingen: entropie van een information retrieval systeem, automatisch indexeren (via entropie, via *inverse document frequency* en *term discrimination value*).

De cursus eindigt met elementen van codetheorie: herkenbare codes en afkortingen, niet-herkenbare codes: foutdetectie en/of -correctie. Behandeling van ISBN-10, EAN, ISBN-13, ISSN en CODEN. Compressietechnieken gebaseerd op entropie (Huffman).

COMPUTER- EN NETWERKTECHNOLOGIE IN DE DOCUMENTAIRE INFORMATIE

Dit opleidingsonderdeel wil de studenten in staat stellen om de principes en belangrijkste technieken van het gebruik van ICT en netwerken in de documentaire informatie te begrijpen en te hanteren. Daartoe worden de technologieën zelf en het gebruik ervan in documentaire omgevingen behandeld met aansluitend daarop toepassingen en oefeningen. Achtereenvolgens worden de basis hard- en software, netwerking en internet technisch bekeken, gevolgd door administratieve en documentaire databases.

Een greep uit de beoogde kennis en vaardigheden:

- basiselementen van hedendaagse computertechnologie: hardware-elementen, operating systems, office-toepassingen
- basiselementen van netwerking: LAN's, internet, TCP/IP, HTTP, e-mail, FTP
- basiselementen van webtechnologie : HTML, XML, CSS, XSLT, scripting (PHP, ASP, Perl), CGI-BIN en database-driven websites
- praktische kennis van databases: relationele (SQL) en documentaire databases
- documentproductie in offline- (wordprocessing, PDF) en online- (HTML-editing) omgevingen
- creatie en gebruik van databases in zowel relationele als documentaire omgevingen (SQL, ISIS, Greenstone/DSpace)

BIBLIOTHEEKBEHEERSYSTEMEN

Voor dit opleidingsonderdeel is het belangrijkste aspect de toepassing van verschillende automatiseringsbenaderingen (documentaire en administratieve databases, content management systems en webtechnologie) in één omvattende omgeving van geïntegreerde bibliotheekfuncties.

De studenten maken daartoe kennis met de belangrijkste functies en hun automatiseringscriteria, standaarden en courante producten in de Vlaamse en internationale context. Verder leren ze de belangrijkste functies van hedendaagse bibliotheekbeheerssystemen gebruiken en analyseren.

De volgende elementen komen uitdrukkelijk ter sprake:

- de verschillende bibliotheekfuncties en hun automatisering in de hedendaagse geïntegreerde aanpak van administratieve, documentaire en content-management automatisering
- de impact van algemene ICT-standaarden: Unicode, XML, RFID, SIP2
- standaarden en automatiseringsaspecten van MARC, DC en METS, universele classificatiesystemen, z39.50 protocol, SFX/V-Link
- het verband tussen bibliotheeksystemen en archiefsystemen
- toepassingen van standaarden gegroeid uit de bibliotheekwereld: OAI, OpenURL
- actuele systemen in de Belgische context: Aleph, Brocade, VTLS, VubisSmart
- open source bibliotheekautomatisering : ABCD, WEBLIS, Koha
- institutional repositories

MANAGEMENTTECHNIEKEN IN DE DOCUMENTAIRE INFORMATIE

Dit opleidingsonderdeel behandelt managementtechnieken in de informatie- en bibliotheeksector. Er wordt aandacht besteed aan theorie en achtergronden, met zoveel mogelijk koppeling naar de praktijk. Deze koppeling naar de praktijk gebeurt op twee manieren: enerzijds worden case studies behandeld, anderzijds werken de studenten een paper uit die toegepast is op een realistische werksituatie.

De studenten maken kennis met de volgende onderdelen:

- organisatiekunde (organisatiestructuren, organisatiecultuur, beleid en bestuur...)
- strategische planning en resultaatmetingen: SWOT-analyse, missie, visie, strategische doelstellingen, uitbouwen van een kwaliteitszorgsysteem, performance management, benchmarktechnieken, kennismanagement, jaarverslagen, bijhouden en leveren van statistische gegevens (standaarden van IFLA, SCONUL, LibEcon)
- HRM: coaching, teamwork, conflictmanagement, motiveren, leidinggeven, timemanagement en veranderingsmanagement; competentie management en veranderingsmanagement in de informatiesector
- marketing van diensten en producten in de documentaire informatie: presenteren, vergaderen, onderhandelen en besluitvorming; aangaan van contracten (openbare aanbestedingen, specifieke onderhandelstechnieken, contractanalyse); marktanalyse (vinden en beoordelen van producten); projectmanagement
- economische aspecten van informatiebronnen: opmaken van een begroting, gemiddelde prijzen en prijsevolutie informatiebronnen, gemiddelde uitgaven per bibliotheektype, patrimoniumwaarde van een collectie en te verzekeren waarde, benchmarking en analyse van de performantie van een collectie, collectie management

DIGITALISERING: PRODUCTIE, OPSLAG EN DUURZAAMHEID (KEUZEVAK)

Het opleidingsonderdeel omvat drie onderdelen die in elkaars verlengde liggen. *Digitalisering* betreft methoden en technieken voor het omzetten van analoge documenten in digitale documenten, inclusief specifieke methoden en technieken voor het zoeken en vinden. *Digitale Opslag* betreft de keuze van standaarden voor integrale archivering van het digitale bestand en de afgeleiden voor presentatiedoeleinden. Het derde aspect betreft methoden en technieken voor *Digitale Duurzaamheid*, zoals conversie, emulatie en migratie en de bouw van systemen voor digitale duurzaamheid. De studenten maken daartoe kennis met de belangrijkste methoden en technieken, standaarden en resultaten in de Vlaamse, Nederlandse en internationale context. Er wordt veel gewerkt met recente voorbeelden, omdat dit vakgebied zeer sterk evolueert.

Concreet zullen de studenten kennis en inzicht verwerven over de selectie van de materialen, de keuze van de standaarden en de kwaliteit en authenticiteit van de bestanden, de keuze van bestandsnamen, de voor- en nadelen van digitalisering in eigen beheer of de uitbesteding aan professionele digitaliseringsbedrijven, de voor- en nadelen van scanners en van het overtypen van teksten, de opslag van 'born digital-' en gedigitaliseerde bestanden (zowel hoogwaardige archiefbestanden als presentatiebestanden, zowel tekst als multimedia), migratie en back-upsystemen voor digitale bestanden, methoden en technieken voor digitale duurzaamheid van bestanden voor de overheid, (nationale) bibliotheken, archieven en musea, en methoden en technieken voor webarchivering.

ERFGOEDBEHEER IN BIBLIOTHEKEN (KEUZEVAK)

Dit opleidingsonderdeel wil (toekomstige) beleidsmedewerkers in bibliotheken de kennis en inzichten bijbrengen die nodig zijn om een adequaat beleid inzake erfgoedcollecties uit te tekenen en permanent te actualiseren.

Onderwerpen die aan bod komen zijn:

- de maatschappelijke betekenis van de zorg voor het papieren patrimonium
- collectiebeleid: overzicht van belangrijke erfgoedbibliotheken in de wereld en in België, elementen van collectiegeschiedenis, acquisitiebeleid, zwaartepuntenbeleid...
- beschrijving en ontsluiting van erfgoedcollecties: specifieke terminologie en beschrijvingstechnieken voor handschrift, boek en prent; normen en modellen, bibliografische referentiewerken, en introductie tot de grote thema's van de hedendaagse boekgeschiedenis
- preservatie, conservering en restauratie: historiek van theorie en praktijk, actuele trends in het denken over preservatie, conservering en digitalisering, voornaamste actoren (opleidingen, beroepsorganisaties, vormen van accreditatie...)
- introductie tot materialen en technieken: dragers (perkament, papier, leder...), inktten, grafische en typografische reproductietechnieken in het verre en minder verre verleden
- beveiliging van erfgoedcollecties tegen diefstal en calamiteiten, opmaak van een rampenplan, schaderegistratie
- terbeschikkingstelling, publiekswerking en marketing
- wetgeving, regelgeving, mogelijkheden voor subsidiëring, projectwerking en samenwerking

MAATSCHAPPELIJKE EN JURIDISCHE ASPECTEN VAN INFORMATIE (KEUZEVAK)

Dit opleidingsonderdeel wil de studenten in staat stellen om de informatiedienstverlening te plaatsen in de ruimere context van de maatschappelijke en media-omgeving en de juridische regelgeving met betrekking tot informatie en media. Daartoe worden in eerste instantie een aantal maatschappelijk relevante thema's uitgewerkt, met specifiek oog voor de empirische onderbouwing ervan.

Tevens worden de studenten geacht zelf een thema in die maatschappelijk/juridische context te kunnen uitwerken in een onderzoeks- of projectvorm. Zij werken zelf actief een van de thema's uit op basis van literatuur en/of eigen onderzoek.

De volgende elementen komen aan bod:

- basisconcepten van informatie- en kennissociologie: socialiseringprocessen van kennis en informatie, kennis-sociologisch vs. epistemologisch paradigma
- basisconcepten van de informatiemaatschappij (theoretische, economische, soci-

- ale, professionele dimensies, recht op informatie en vrije meningsuiting)
- sociaal-economische ontwikkelingen in de media (bv. convergentie-theorie)
- ongelijkheden inzake vaardigheden en toegang tot informatie
- informatie en ontwikkeling
- nieuwe benaderingen inzake onderwijs en leren op basis van zelfstandige informatieverwerking
- algemene grondslagen, juridische regelgeving en maatschappelijke impact van het auteursrecht, het copyright/copyleft en het mediarecht

UITGEVERIJ EN BOEKHANDEL: ACTUELE VRAAGSTUKKEN (KEUZEVAK)

Dit opleidingsonderdeel biedt een grondige behandeling van de actoren in de hedendaagse wereld van uitgeverij, boekenimport en boekhandel. Het stelt bibliothecarissen en andere informatiedeskundigen in staat om met kennis van zaken in gesprek te treden met leveranciers van informatie. Bijkomende inzichten zullen ze verwerven door de vaststelling dat de sector van de documentaire informatie voor dezelfde uitdagingen staat als die van de uitgeverij en de boekhandel: de nog steeds groeiende impact van ICT, de toegenomen commercialisering van producten en diensten, de ontleding... Bibliotheken nemen vandaag vaak taken als 'uitgever' op zich (bv. ontwikkeling van *institutional repositories*), en de beide sectoren ontwikkelen initiatieven inzake leesbevordering.

Als rode draad door het opleidingsonderdeel loopt de zogenaamde waardeketen van het boek: die vertrekt bij de auteur, gaat over de producent, importeur en distributeur naar de retailer om uiteindelijk in de handen van de consument en lezer te belanden. Behalve een voorstelling van de culturele en bedrijfseconomische aspecten van deze deelsectoren, biedt het opleidingsonderdeel ook ruimte voor fenomenen als leesbevordering, marketing en promotie, instrumenten voor online boekbestellingen, printing on demand, e-book, crossmediaal uitgeven enzovoort. Bij dit alles komt de nadruk te liggen op de Nederlandse boekmarkt, maar wordt ook aandacht besteed aan internationale ontwikkelingen.

De meeste colleges worden gegeven door gastdocenten die in de praktijk van het boekenvak een lange ervaring kunnen voorleggen. De organisatie van dit opleidingsonderdeel verloopt in nauwe samenwerking met Boek.be, de brancheorganisatie van het boekenvak in Vlaanderen.

WETENSCHAPPELIJKE COMMUNICATIE EN WETENSCHAPSEVALUATIE

Dit opleidingsonderdeel behandelt de volgende aspecten:

1. Evaluatie- en communicatieniveaus

- 3 evaluatieniveaus en 2 communicatieniveaus en relaties ertussen
- Inleiding tot repositories en de houding van uitgeverijen in deze; verschillen tussen vakgebieden
- Open Access
- Verband tussen repositories en academische bibliografieën en gebruik van repositories in wetenschapsevaluatie.

2. Peer review en het uitgeven van tijdschriften

- We hebben het hier enkel over peer review in het kader van artikels die geëvalueerd worden m.b.t. eventuele publicatie in een tijdschrift. Het is de vroegste vorm van wetenschapsevaluatie
- Het editorial process. Publicatievertraging. Deontologie van auteur, referee en editor. Editoriale beslismodellen
- Korte uiteenzetting over het nieuwe vaktijdschrift *Journal of Informetrics*

3. Statistische hulpmiddelen

- Summary statistics (beschrijvende statistiek): gemiddelde (voorbeeld: impact factor), variantie en standaardafwijking, percentiles (incl. mediaan; voorbeeld: half-life)
- Grafische aspecten: staafdiagram en puntenwolk, histogram en frequentievelhoek
- Toetsen van hypothesen (betrouwbaarheidsintervallen voor het gemiddelde en vergelijking van 2 gemiddelden)
- Steeds voorbeelden geven van aantallen publicaties per auteur, aantallen referenties of citaties of downloads, leeftijden van referenties of citaties (o.a. mediane leeftijden) en dergelijke.

4. Informetrie van publiceren en evalueren

- De Bron-Item relatie in IPP's en hun scheefheid (elitarisme): wetten van Lotka, Mandelbrot-Zipf, Leimkuhler en (voor de geschiedenis) Bradford. Relaties. Veel voorbeelden van bron-item-relaties (o.a. publicatie-citatie-relatie). Effect van totaal of fractioneel tellen op de wet van Lotka
- Meten van deze scheefheid (concentratie): veralgemeende 80/20-regel, Lorenz-curven en concentratiematen (o.a. Variatiecoëfficiënt en Gini-index)
- Groei en veroudering: exponentiële modellen en veralgemeningen. Voorbeelden.
- Combinatie van de wet van Lotka en exponentiële veroudering: first-citation distribution.

5. h-index en aanverwante indicatoren

- Hirsch-index: definitie, voor-en nadelen
- g-index, R-index: definities en eigenschappen
- toepassingen op auteurs, tijdschriften, onderwerpen, groepen auteurs (bv. instituten)
- Successive h-index
- Informetrische modellen (o.a. $h = T^{1/\alpha}$)
- h-index-rijen (analoog voor andere indexen). Voorbeelden
- Predictie van de vorm van de h-index-rij gebaseerd op model voor h (met convexe, concave of lineaire groei van T)

6. Citaties, citatie-indexen en statistische producten

- Citaties, referenties en vergelijking met hyperlinks
- Citaties, citatiegedrag, citatiemotivaties en problemen
- Citatie-indexen: wos, Scopus, Google Scholar e.d. en hun statistische bijproducten: JCR, SCImago, Harzing site. Grondige behandeling van de JCR (o.a. van de IF). Coverage van deze indexen
- Vergelijking van h en IF
- Voorbeelden van zoeken in deze indexen, o.a. van de Cited Reference search
- Bibliografische koppeling en cocitatieanalyse
- Extensie van de IF: Pinski-Narin algoritme. Toepassing op PageRank (Brin en Page) in www, weighted PageRank op tijdschriften (Bollen et al.), SCImago Journal Rank, Eigenfactor en Article Influence Score, Reference Return Ratio, Audience Factor en onderlinge relaties (althans statistisch)

7. Evaluatie van (groepen) auteurs en (groepen) tijdschriften

- Evaluatie van tijdschriften: h en IF (en problemen met IF: binnen 1 vakgebied (globale en gemiddelde IF) en tussen vakgebieden (tijdsafhankelijke IF))
- Evaluatie van onderzoeksgroepen (op niveaus 1, 2 en 3). Eventuele case-studies (bv. UHasselt). Onder andere gebruik van h-index

8. Praktische aspecten

- Gastcollege over praktische uitwerking

9. Visualisering van publicaties en citaties (netwerken)

- Voorbeelden van zulke visualisaties in de literatuur. Eventueel voorafgegaan door aspecten van multivariabele statistiek (PCA, clustertechnieken, ...)

10. Wetenschapspolitiek

- Voor universiteiten: link tussen repository en academische bibliografie. Link onderzoekscoördinatie en bibliotheek
- Voor landen of regio's
- China als opkomende grootmacht
- Relatie met ontwikkelingslanden

5. Voorstelling van de docenten

Pierre Delsaerdt is voorzitter van de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Hij is historicus en werkte lange tijd als conservator van de historische collecties in de Antwerpse universiteitsbibliotheek. Hij promoveerde op de geschiedenis van de boekhandel en van professorenbibliotheeken aan de oude Leuvense universiteit. Zijn onderzoeksdomein is de boek- en bibliotheekgeschiedenis, waarover hij doceert aan de Universiteit Antwerpen en de K.U.Leuven. Hij is redactievoorzitter van het tijdschrift *De Gulden Passer – Tijdschrift voor boekwetenschap* en voorzitter van de vzw Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

Egbert de Smet is ondervoorzitter van de opleiding, nadat hij vele jaren de opleiding als coördinator heeft begeleid. Van oorsprong socioloog heeft hij zich vervolgens toegelegd op meer technische aspecten van informatie. Hij promoveerde op het thema van geautomatiseerde gemeenschapsinformatie en begeleidt sindsdien vele buitenlandse projecten inzake bibliotheekontwikkeling in ontwikkelingslanden. Zijn onderzoek richt zich op het thema van 'informatie, emancipatie en ontwikkeling'. Hij is eerste voorzitter van de 'International Co-ordination Committee on ISIS' en leidt het internationale ontwikkelingstraject van de ABCD-bibliotheekautomatiseringssoftware.

Leo Egghe is hoofdbibliothecaris van de Universiteit Hasselt. Hij is sinds de start in 1983 verbonden aan de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Hij is doctor in de wiskunde en bezit een Ph. D. in *Information Science*. Zijn onderzoek speelt zich af in de informetrie (vooral rond de wet van Lotka en h-verwante indexen) en in de information retrieval (vooral rond evaluatie van information retrieval-systemen). Hij is hoofdredacteur van het Elsevier-tijdschrift *Journal of Informetrics*.

Michiel Elst is jurist. Hij werkt als adviseur in de juridische dienst van het Vlaams Parlement en is sinds 1997 als gastdocent verbonden aan de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Hij promoveerde op het gebied van het auteursrecht en is gespecialiseerd in het publiek en parlementair recht en in media- en informatierecht.

Raf Guns is sinds oktober 2005 verbonden aan de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap, eerst als coördinator en nadien als mandaatassistent. Hij bereidt een doctoraat voor over het potentieel van Semantic Web-technologie voor onderzoek in sociale en informetrische netwerken.

Trudi Noordermeer is hoofdbibliothecaris van de Universiteit Antwerpen. Ze is voorzitter van het Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk en secretaris van de centrale examencommissie van de Stichting Gemeenschappelijke Opleidingen voor archief, bibliotheek, documentatie in Den Haag. Ze was regelmatig gastdocent van bibliotheekopleidingen. Van 1989 tot 2007 werkte ze in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en aan de Universiteit Leiden aan projecten rond conservering, metadata, nationale bibliografieën,

digitalisering, digitale duurzaamheid, open access, repositories en informatievaardigheden. Haar interesse gaat vooral uit naar de praktische toepassing van innovatieve methoden en technieken in bibliotheken en archieven met als doel een optimale dienstverlening voor de gebruiker.

Richard Philips is systeembeheerder van Anet, de automatiseringsdienst van de bibliotheek van de Universiteit Antwerpen. Hij is informaticus en doctor in de wetenschappen en sinds 1991 verbonden aan de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Hij is de ontwerper van diverse spraakmakende softwaresystemen in de bibliotheekwereld: HyperLib, Impala, Agrippa I en II, en Brocade. Zijn interesses gaan vooral uit naar kosteneffectieve en pragmatische toepassingen van telematica in de wereld van informatievoorziening.

Ronald Rousseau is hoogleraar aan de Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende, hoogleraar geassocieerd aan het departement Wiskunde van de K.U.Leuven, en vrij medewerker van de Universiteit Hasselt. Hij promoveerde in de wiskunde en in de informatie- en bibliotheekwetenschap, en doceerde eerder het vak Kennisrepresentatie binnen de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Zijn onderzoek richt zich op alle aspecten van de 'informatie' (de studie van de kwantitatieve aspecten van de informatie en dit onder alle vormen en binnen alle sociale groepen). Hij is voorzitter van de International Society for Scientometrics and Informetrics en onderhoudt intensieve contacten met Chinese collega's.

Patrick Vanouplines is hoofdbibliothecaris van de Vrije Universiteit Brussel. Hij is doctor in de wetenschappen en specialiseerde zich onder meer in hydrologie. Sinds 2005 is hij verbonden aan de opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap. Hij was een tijdlang voorzitter van het Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk. Thans zit hij de sectie Wetenschappelijke en Documentaire Informatie van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen voor.

6. Collegerooster

Voor de opleiding werden een voltijds en een halftijds modeltraject uitgetekend. In het voltijdse traject kan het PAVO-getuigschrift in één academiejaar behaald worden; bij het deeltijdse traject wordt dit gespreid over twee academiejaren.

Het is ook mogelijk om slechts één of enkele individuele vakken te volgen (met enkele uitzonderingen, zie verder onder 'Toelatingsvoorwaarden, inschrijven...').

De contactmomenten (hoorcolleges, practicum) vinden steeds plaats op dinsdag en vrijdag. Vakken gevolgd door (V) zijn plichtvakken, vakken gevolgd door (K) zijn keuzevakken.

Voltijds modeltraject: 42 studiepunten gespreid over twee semesters

semester 1

dinsdag 10.30-12.30u. Practicum computer- en netwerktechnologie (V)

dinsdag 14-16u. Overzicht bibliotheekwezen en documentaire informatie (V)

dinsdag 16-18u. Computer- en netwerktechnologie in de documentaire informatie (V)

vrijdag 14-16u. Structurering van informatie (V)

vrijdag 16-18u. Managementtechnieken in de documentaire informatie (V)

semester 2

dinsdag 10.30-12.30u. Erfgoedbeheer in bibliotheken (K)

dinsdag 14-16u. Bibliotheekbeheerssystemen (V)

dinsdag 16-18u. Digitalisering: productie, opslag en duurzaamheid (K)

vrijdag 14-16u. Information retrieval (V)

vrijdag 16-18u. Maatschappelijke en juridische aspecten van informatie (K)

vrijdag 16-18u. Uitgeverij en boekhandel: actuele vraagstukken (K)

vrijdag 16-18u. Wetenschappelijke communicatie en wetenschapsevaluatie (K)

Halftijds modeltraject: 42 studiepunten gespreid over twee academiejaren

(de genoemde vakken zijn verplichte onderdelen, ze worden vrij aangevuld met één keuzevak)

jaar 1: minimaal 18 studiepunten (24 studiepunten indien aangevuld met een keuzevak)

semester 1

dinsdag 10.30-12.30u. Practicum computer- en netwerktechnologie (V)

dinsdag 14-16u. Overzicht bibliotheekwezen en documentaire informatie (V)

dinsdag 16-18u. Computer- en netwerktechnologie in de documentaire informatie (V)

semester 2

dinsdag 14-16u. Bibliotheekbeheerssystemen (V)

jaar 2: minimaal 18 studiepunten (24 studiepunten indien aangevuld met een keuzevak)

semester 1

vrijdag 14-16u. Structurering van informatie (V)

vrijdag 16-18u. Managementtechnieken in de documentaire informatie (V)

semester 2

vrijdag 14-16u. Information retrieval (V)

7. Toelatingsvoorwaarden, inschrijven, examens en getuigschrift

Toelatingsvoorwaarden

De opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap staat open voor iedereen met ten minste een diploma van professionele bachelor (kandidatuur). Studenten die niet beschikken over een diploma van professionele bachelor – zoals afgestudeerden van een bibliotheekschool zonder ander diploma – kunnen eventueel in aanmerking komen om de opleiding te volgen na goedkeuring van een aanvraagdossier door de Onderwijscommissie. Deze commissie is samengesteld uit alle bij de opleiding betrokken docenten, (een delegatie van) het assistierend academisch personeel en de studentenvertegenwoordiging.

Specifieke voorkennis wordt niet verwacht, behalve een goede basis in computer- en IT-gebruik. De doceertaal is het Nederlands, maar de docenten gaan uit van een goede (passieve) beheersing van het Engels met het oog op de verwerking van wetenschappelijke literatuur.

Inschrijven

Je kan inschrijven voor een voltijds of een halftijds traject.

Bij een voltijds traject schrijf je in voor alle vakken in één academiejaar en kan je het getuigschrift na één jaar behalen. De colleges vinden plaats op twee vaste weekdays.

In het halftijdse traject schrijf je in het ene jaar in voor drie vakken, in het andere voor vier vakken. Je kan het getuigschrift na twee jaar behalen. Het traject is zo ontworpen dat je colleges steeds op één weekday plaatsvinden.

Ben je slechts geïnteresseerd in één of enkele vakken, dan kan je inschrijven voor aparte vakken. Hier gelden geen restricties, behalve voor de vakken 'Bibliotheekbeheerssystemen' (slechts te volgen na het vak 'Computer- en netwerktechnologie in de documentaire informatie') en 'Information Retrieval' (slechts te volgen na het vak 'Structurering van informatie'). Dit kan leiden tot een attest per vak (als aan alle voorwaarden voldaan is), maar levert geen getuigschrift van het volledige programma op.

Het inschrijvingsgeld wordt berekend op dezelfde manier als de studiegelden voor bachelors en masters. Voor het academiejaar 2009–2010 gelden de volgende inschrijvingsgelden:

- voor het voltijdse traject: 414,60 euro
- voor het halftijdse traject:
 - 213,00 euro voor het academiejaar waarin je 3 vakken volgt
 - 263,40 euro voor het academiejaar waarin je 4 vakken volgtAangezien het halftijdse traject over twee academiejaren loopt, schrijf je tweemaal in. Houd er wel rekening mee dat de inschrijvingsgelden jaarlijks kunnen wijzigen.
- voor één individueel vak: 112,20 euro

Meer informatie over studiegelden vind je op www.ua.ac.be onder 'Informatie voor toekomstig student'. Wie in aanmerking komt voor VDAB-opleidingscheques kan die gebruiken om de inschrijving gedeeltelijk te betalen. Meer details hierover via het secretariaat van het Instituut (zie verder onder 'Contact').

Inschrijven voor de postacademische vorming Informatie- en Bibliotheekwetenschap verloopt in twee stappen:

- Je vult het aanmeldingsformulier op de website in. Zo snel mogelijk na ontvangst wordt meegedeeld of je bent toegelaten
- Wie toegelaten is, vult het inschrijvingsformulier op de website in en maakt vóór 15 september het inschrijvingsgeld over. Je inschrijving is definitief vanaf het moment dat je het inschrijvingsgeld hebt overgeschreven.

Na de inschrijving ontvang je een studentenkaart die je alle voordelen geeft van de UA-studenten, zoals toegang tot de bibliotheek, de elektronische leeromgeving Blackboard en de studentenrestaurants.

Examens en getuigschrift

Van elk vak moet een examen worden afgelegd. De examenvorm wordt per vak bepaald. Dit kan zowel een mondeling of schriftelijk examen zijn als een portfolio, een paper of een vorm van permanente evaluatie. Er zijn twee zittijden. De eerste zittijd vindt plaats in januari (vakken van het eerste semester) en in juni (vakken van het tweede semester). De tweede zittijd vindt plaats in september.

Wie alle examens met succes aflegt, ontvangt een getuigschrift van de postacademische vorming Informatie- en Bibliotheekwetenschap.

Wie slechts inschrijft voor één of enkele opleidingsonderdelen, kan hiervoor een attest ontvangen na succesvolle aflegging van de resp. examens.

8. Contact

De postacademische vorming Informatie- en Bibliotheekwetenschap wordt georganiseerd door het Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen van de Universiteit Antwerpen.

Bijkomende en geactualiseerde informatie wordt meegedeeld op de website van de opleiding:
www.ua.ac.be/ibw

Voor alle administratieve schikkingen (inschrijving, studenten- en examenadministratie...) neem je contact op met het secretariaat van het Instituut:

mevrouw Marina De Combe
Universiteit Antwerpen – Stadscampus
Venusstraat 35, lokaal 014, 2000 Antwerpen
e-mail: marina.decombe@ua.ac.be
tel. 03-265.44.81
fax. 03-265.45.01

Voor informatie over de inhoud en organisatie van het programma en over faciliteiten voor werkstudenten neem je contact op met de studietrajectbegeleider van het Instituut:

mevrouw Ingrid Imbrecht
Universiteit Antwerpen – Stadscampus
Venusstraat 35, lokaal 107, 2000 Antwerpen
e-mail: ingrid.imbrecht@ua.ac.be
tel. 03-265.49.67

De Onderwijscommissie is bevoegd voor alle inhoudelijke en formele aspecten van de opleiding. Vragen voor de Onderwijscommissie richt je tot de voorzitter:

prof. dr. Pierre Delsaerd
Universiteit Antwerpen – Stadscampus
Venusstraat 35, lokaal 003, 2000 Antwerpen
e-mail: pierre.delsaerd@ua.ac.be
tel. 03-265.44.49

De colleges vinden plaats op de Stadscampus van de Universiteit Antwerpen. De leslokalen worden bekendgemaakt in de weken voorafgaand aan de start van het academiejaar.

www.ua.ac.be/ibw